

erg tot de verbeelding. Na de eerste beschrijving ervan door Jef Goossenaerts in zijn bijdrage voor het De Gruyterboek (1934), nemen C. Godelaine (1939), A. vander Plaetse (1960), A. Van Impe (1978) en K. Van Isacker (1983), ze keer op keer trouw op in hun verhaal als luisterrijke illustratie van de "reizende volksuniversiteit" die het VVT was – van het "overrompend succes [...] in de sfeer van enthousiasme die de gemeenschapsgedachte had opgewekt" (8) of, zoals vander Plaetse het zegt: "Het volk kreeg inzicht in het theater van de classici, van de Europese literatuur en van een reeks belangrijke werken van de Nederlandse dramatiek" (9).

Het is waar, het VVT had die werken op zijn repertoire staan, maar wat deze verhalen niet vertellen is dat het aandeel van deze klassieke voorstellingen op het totale aantal steeds een minderheid heeft gevormd. *Jozef in Dothan*, dat als enige op deze regel, althans tijdens het eerste speeljaar, een uitzondering vormt, werd echter voorafgegaan door een indrukwekkende propagandacampagne. Shaw daarentegen sloeg nooit aan; Lessings *Emilia Galotti* beleeft uitgerekend 12 voorstellingen op een totaal van meer dan 700 ('20 – '24); Goethe (*Iphigenia*) slechts 3; Hooft (*Warenaer*) 15; Sofokles (*Oidipus in Kolonos*) 6; Schmitzler (*Minnespel*) 8. De grootste publiekstrekking daarentegen vinden we, en dat zonder ook maar de minste propaganda, bij H. Roelvink (*Freuleken*) 50 voorstellingen; J. Fabricius jr. (*Dolle Hans*) 61 en (*Onder één dak*) 32 (in één speeljaar).

Een soortgelijk verhaal kan gedaan worden over de kwaliteit van de presentatie, "taal en speelstijl van de acteurs waren bovendien voorbeeldig", "Zijn acteurs konden zeer vlot en natuurlijk spreken en tevens buitengewoon soepel en echt acteren; nergens werden declamatorische effecten in de dialoog en evenmin valse pathetiek in het spel waargenomen" (10). Dit leert ons de overlevering. De tijdgenoot-recensent levert echter het overtuigende bewijs dat vele praktische bezwaren ook hier de droom scheiden van de daad. In het kader van ons proefschrift analyseerden we vele honderden recensies en het aantal aanmerkingen i.v.m. een declamatorische zeggingswijze; een dialectische of storende uitspraak; een conventionele of stereotiepe gestiek; en vooral een gebrek aan rolvastheid, "een gebrek, dat het Volkstoneel wel meer eigen is" (*De Morgenpost* 16.10.21), ook bij De Gruyter zelf, zijn echt niet van de lucht: "Vervelend en echt-storend waren de haperingen en de herhalingen, waaraan zich vooral Dr. De Gruyter en

Mevr. De Gruyter schuldig maakten." (ibidem). Blijkbaar heeft ook hier een zekere De Gruyter- of VVT-idolatrie enerzijds, een te goedgegelovig overnemen van de bestaande exegetische anderzijds, de auteurs het zicht op de historische werkelijkheid benomen.

Tenslotte is er de veelgeprezen apostolische functie van het VVT, "met als resultaat een opvoedende en volksverheffende invloed op een brede volksbasis" (11). "Het publiek was deelachtig geworden aan een stijltheater [...]", "op het platteland evengoed als in de steden", "Iedere avond kwamen mensen uit alle standen de zaal overrompelen" (12). Opnieuw dwarsbomen getuigenissen van tijdgenoten de beschrijvingen van de kroniekers en de interpretaties van de exegeten. Aan de hand van de briefwisseling die er werd gevoerd tussen het VVT en de diverse organisatoren blijkt meer dan eens overduidelijk dat de algemene consensus tussen theaterproducenten en -consumenten, die in de bestaande literatuur alom wordt gesuggereerd, een fictie is. Vooral waar het "klassiek" werk betreft, stellen we vast dat slechts een minderheid van het publiek deze voorstellingen apprecieert; een minderheid die zich bovendien vooral in de grootstedelijke agglomeraties situeert. Opnieuw met *Jozef in Dothan* als grote uitzondering, treedt het VVT met het klassieke werk alleen op in Gent, Antwerpen en enkele grotere provinciesteden (Leuven, Kortrijk, Hasselt enz.). Van "een talrijk, dankbaar publiek, op het platteland evengoed als in de steden" (13) voor het klassieke werk was er absoluut geen sprake. Een voorbeeld uit vele: "Nochtans menen we dat 'Warenaer' (sic) volgens we van verschillende zijden vernemen niet zoo geschikt zal zijn, daar het weinig begrepen wordt en niet in den smaak valt" (14).

Zoals gezegd, is de vertekende beschrijving van het VVT slechts één voorbeeld uit vele mogelijke. Langs analoge weg kunnen ook de andere momenten uit zijn loopbaan aan een kritische lectuur worden onderworpen: zijn medewerking aan de Vlaamse Vereniging voor Toneel en Voordrachtkunst (1909–1914) en aan de Gentse Toneelschool (1911–1914); zijn kortstondige maar zo gretig vermelde activiteit in het Fronttoneel (1918) en zijn directeurschap in de Antwerpse KNS (1922–1929). Stuk voor stuk werden ze in het verleden al te zeer beschreven en verklaard met steeds dezelfde ongecontroleerde getuigenissen in de hand of vanuit een tanende en/of door de tand des tijds sublimerende herinnering. In de mate dat de figuur van De Gruyter, c.q. zijn theaterpraktijk, volledig is in-

gelijfd in een bepaald flamingantisch gedachtengoed, zal bij sommigen de behoefte aan herijking van de gemeenplaatsen vrijwel onbestaande blijven en daarentegen plaats maken voor reactionaire verontwaardiging over de aangerichte "ontluistering".

De schaarse wetenschappelijke bijdragen, die naam waardig, hadden tot voor kort alle te lijden onder een ontoereikende beschikbaarheid van het archivalische materiaal, waardoor nog te vaak moest worden teruggeplooid op de vertrouwde tendensen en een berekende intuïtie het ontbreken van de zekerheid van het weten moest opvangen. Sinds het omvangrijke Goossenaerts-archief door een BTK-ploeg systematisch werd ontsloten en met de aanvullende gegevens uit het Antwerpse stadsarchief, staat al veel minder een renaissance van het De Gruyter-onderzoek in de weg.

Vanzelfsprekend is dit laatste geen doel op zich maar vormt het een klein onderdeel van een veel weidser project waarbij het inventariseren, analyseren, beschrijven en waar mogelijk reconstrueren van het Vlaamse theaterverleden als zodanig zal voorop staan. Het recent opgerichte Vlaamse Theaterinstituut kan hierbij een belangrijke stimulerende en coördinerende rol spelen; het is nu de verantwoordelijkheid van de bevoegde beleidsinstanties ervoor te zorgen dat de nodige middelen ter beschikking worden gesteld opdat dit opzet niet de zoveelste gemiste kans in theaterland wordt.

Frank Peeters

- (1) J. Van Schoor in: *Teaterclub*, maart/april 1969 blz. 9.
- (2) P. De Loore, *Dr. Jan Oskar de Gruyter* (1885–1929), Gent 1978 (ongepubliceerde lic. verh.) blz. 2.
- (3) *Dr. Jan Oskar de Gruyter 1885–1929*, zijn levenswerk. Antwerpen, De Sikkel, 1934.
- (4) E. de Bom a/ J. Goossenaerts 19.8.1932 (brief bewaard in AMVC).
- (5) E. de Bom a/ J. Goossenaerts 27.11.32 (AMVC).
- (6) A. vander Plaetse, *Herinneringen aan het Vlaamse Volkstoneel*, Leuven, Davidsfonds, 1960, blz. 54.
- (7) P. De Loore, o.c. blz. 43.
- (8) K. Van Isacker, *Mijn land in de kerking* (deel II), Antwerpen/Amsterdam, DNB, 1983, blz. 92.
- (9) A. vander Plaetse, o.c. blz. 42.
- (10) De Loore, o.c. blz. 43; vander Plaetse, o.c. blz. 53.
- (11) De Loore, o.c. blz. 43.
- (12) vander Plaetse, o.c. blz. 41/50; K. Van Isacker, o.c. blz. 92.
- (13) K. Van Isacker, ibidem.
- (14) Delbaere (Kortrijk) a/ J. Goossenaerts 21.1.21 (AMVC).